

Santa Maria de l'Estany

Antecedents.

Abans del 990 s'erigí una església dedicada a Santa Maria en territori propietat de Sendfred de Gurb. La construcció de l'església fa pensar en l'existència d'una comunitat però no en tenim cap constància.

Els senyors de Gurb (grans magnats i prepotents de la comarca d'Osona) Es barallaven amb el bisbat de Vic sobre les parròquies situades en el terme del Castell de Gurb.

En una disputa lliuraran al bisbe de Vic el 990 com a garantia, l'església de Sta. Maria propera a l'Estany, tot i que se'n reservà l'ús de fruit.

Hi hagué noves discussions entre els bisbes de Vic i els senyors de Gurb-Queralt fins que al 1080 Canonge de Vic (fill de Belissenda de Gurb Queralt) el va restituir al bisbe de Vic.

Orígens de la comunitat.

Al 1080 el bisbe Berenguer Seriofred de Iluçà (addicte a la Reforma Gregoriana o Romana) havia intentat reformar la Canònica de Vic, instal·là a l'Església de Santa Maria de l'Estany un grup de joves canonges reformats que seguiren la Regla de Sant Agustí (ordre mendicana) (Aquesta reforma va ser rebutjada per part dels Canonges de la Catedral de Vic)

Documents de 1082 parlen ja del funcionament de la comunitat canonical de l'estany.

-Primer: Levites, Clergues i diàques dels del 1086 van tenir Prior.

Hi ha diverses donacions seguides a la fundació.

El Prior Bernat Compar amb el bisbe Berenguer Seriofred= promotor de la Reforma. Desplegaren a partir del sXI la tasca d'expansió de la reforma i feren de l'Estany un dels principals centres de la Reforma.

Com a premi fou nomenat primer abat de Manresa , canonge de la Seu de Vic amb drets de tenir cura de l'Albergueria o l'hospital de pobres i pelegrins a la Catedral de Vic. A partir de 1246 i els seus successors de l'abadia de l'Estany celebraben de mig pontifical a la Catedral de Vic en les festes principals, sempre que el bisbe era absent.

Els seus abats amb el temps esdevingueren senyors jurisdiccionals dels catells de Castellcir, Muntanyola, Castellterçol i Oló.

Per cessions dels bisbes de Vic, Barcelona i senyors particulars el monestir arribà a tenir amplies possessions i dominis a esglésies com Moià, Terrassola, Rodors, Ferrerons, Sallent i Olzinells.

Possesions al Bages, a Osona però també terres, masos i esglésies a l'Anoia, Segarra, Vallès Oriental i Occidental, Penedès i Baix Llobregat.

A part de la seva intervenció a la reforma creà Priorats (casa religiosa que podia dependre o no d'un monestir. El priorat conventual era dirigit per un prior i depenia de l'Abat de l'Abadia principal) o pabordies (De la catedral, conjunt de béns i rendes administrats per un prebort o paborde) filials de Sant Celoni, St Pere dels Arquells, St Salvador d'Arraona, Santa Maria de Caselles i més tard la pabordia de Castellterçol.

Construcció i consagració de l'església actual.

L'empenta de la Canònica, les necessitats de la comunitat i un patrimoni que creix portà a aixecar una nova església el 3/11/1133 La construcció del claustre de mitjan sXII - XIII.

Obtenció del títol d'abadia.

El nombre per passar de priorat a abadia havia de ser de 12 comunitaris sembla que a Santa Maria de l'Estany ho assoliren al 1110 el Prior Bernat és nomenat abat. Però al morir la comunitat continuà essent un priorat.

Considerat una filial de la canònica de Vic i el prior era canonge titular de la Catedral de Vic.

El 26 d'octubre de 1264 es concedí al monestir la categoria d'abadia. Disputes dins del monestir per l'elecció de l'abat entre Jaume Rocabruna i Bertran de Galceran essent finalment abat Jaume Rocabruna.

1304 el bisbe és informat de la vida poc edificant de la comunitat, dugué a terme una investigació i expulsà alguns comunitaris cap d'altres monestirs i l'entronització del clergue Ferrer del Soler que com a Vicari curat, tenia plena potestat sobre el monestir i neutralitzava l'autoritat de l'abat. El conflicte se soluciona amb la mort de Jaume de Rocabruna i l'elecció del nou abat Berenguer Desvall, fidel al bisbe.

La decadència física i moral del monestir

1364 quan l'abat i la comunitat decidiren comprar el terme jurisdiccional d'Oló. Per aconseguir els 200.000 sous hagué de vendre diferents béns i endeutant-se més baralles ja que els homes d'Oló volien, després de la compra, passar a jurisdicció reial amb una autocompra que l'abat i els canonges obstaculitzaren= revolta interna. Assatjant i destruint el monestir el 15-08-1395.

La comunitat s'hagué de dispensar vivint a Castellterçol, Sabadell i Manresa. Les repetides instàncies del bisbe de Vic i d'altres que es dolia de l'abandonament els feren tornar a l'Estany entre 1410-1420.

Continuarem però les disputes ja que n'hi havia que volien passar a dependre de la canònica de Santa Maria de Manresa l'abat i altres anaren a Manresa i la resta a Sabadell i Castellterçol.

1436 davant d'una cominació (pena legal) del bisbe de Vic van tornar a l'Estany.

24/05/1448 terratrèmol fa caure la volta de l'església.

1450 esforç en la restauració reduint els canonges i així aportant els beneficis a la restauració del terratrèmol.

Però la gestió dels abats i comandataris no fou bona i no recuperà l'esplendor.

1592 Secularització

1596 El títol abacial es convertí en arxiprest (agrupació de parròquies amb finalitat de coordinar en diferents nivells sota coordinació d'un sacerdot) i unit a la rectoria de Moià. Fins 1626 hi restaren canonges seculars que recuperaren la dignitat de Collegiata fins 1775. D'allí endavant es convertí en parròquia de Vic.

3/6/1931 L'església i el claustre foren declarats Monument Històric artístic Nacional.

1948-1958 Supressió del pis superior del claustre. (Jeroni Martorell) Desfeta dels grups de 5 columnes dels angles del claustre supressió de la cisterna de l'interior del claustre.

1966 Restauració per part de la Diputació de BCN Camil Pallàs (arquitecte) refent la volta romànica del temple.

1967-68 S'adapten les sales al museu.

1977 Restauració del campanar i cimbori.

La canònica

La canònica conserva bona part de dependències. Museu- arxiu biblioteca.

-Creu llatina, d'una nau transsepte capçat per tres absis semicirculars.

En la intersecció de la nau amb el transsepte hi ha una cúpula semiesfèrica sobre trompes.

Absis central i dos absidioles.

Nau i transsepte volta de canó de mig punt reforçada, la nau amb tres arcs torals. Amb pilars rectangulars.

Porta principal, arc de grans dovelles s'obre a la façana de ponent n'hi ha una altra que comunica l'esglèsia amb el claustre.

La il·luminació es fa mitjançant un òcul situat a ponent i un a migjorn. La façana nord una finestra doble esqueixada. Tambor amb cúpula dues finestres més dos absis i absidioles i una única finestra central (absidioles i finestres restaurades al 1966-1970)

Pilars de tema geomètric i floral. Teulada àrab a doble vessant. Cimbori octogonal campanar de torre. 1648 (substitueix el caigut al terratrèmol de 1448)

Tot està constituït per carreus ben tallats i lligats amb morter de calç i amb filades uniformes. Voltes de la nau de 1966-1970 (Després del terratrèmol coberta embigada i al 1670 camuflades amb volta de creueria amb rajol).

-Disposició arquitectònica típica a Catalunya al XI (3 absis per més possibilitats de litúrgies)

-Zona preabsidial. Base de la columna del costat dret. Figura d'un orant flanquejat per dues escenes (llop que ataca unes ovelles=pot ser el pecat de la violència) columna esquerra diversos personatges animals i sense lògica iconogràfica. Capitells amb grifó (cap i ales d'aliga i cos de lleó.)

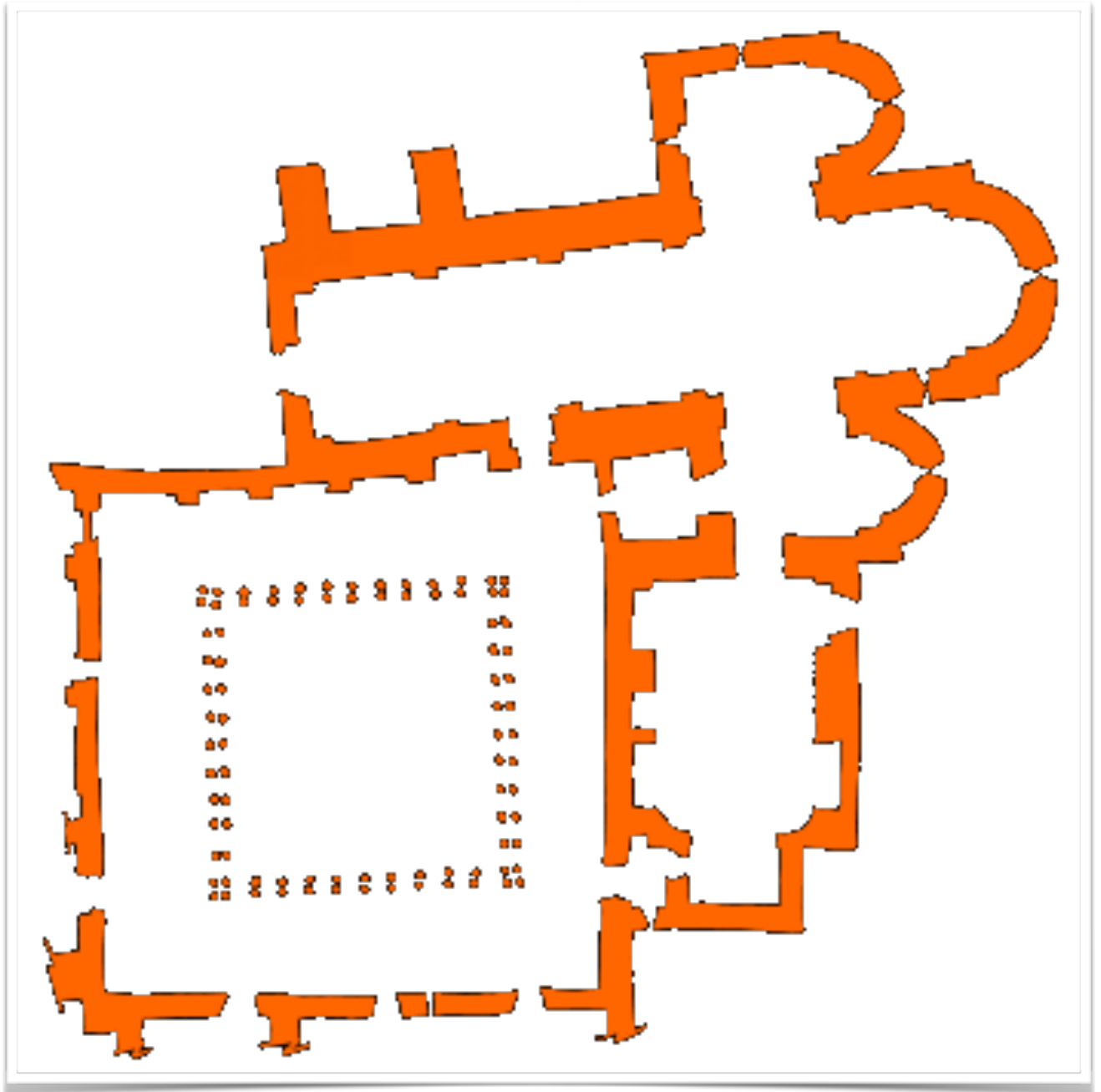
El claustre

Originariament de dos pisos. Dalt suprimit al 1948 i refet al 1981.

Columnes amb un fus cilíndric i llis amb capitells troncopiramidals. Diversos tallers d'escultors sobre els capitells l'àbac motllurat que agrupa les dues columnes d'on arrenquen els arcs de mig punt (aprox.0,60m i normalment en fan 1,10)

Els habituals pilars d'angle han estat substituïts per grups de 5 columnes (4 angulars i 1 central) i cerquen eliminar la sensació de pes o massa propi dels llocs de descàrrega, tal com succeix als vèrtex dels claustres.

Empenta tectònica dels arcs als capitells en forma de piràmide invertida per un excel·lent suport narratiu.

La imposta reposa sobre l'àbac clàssic.

Planta pràcticament quadrada amb nou parelles de columnes a cada cantó amb 72 capitells, a més dels situats al vèrtex.

A banda dels capitells, en el claustre podem veure també el sarcòfag de la família Peguera (1335), i els dels abats Jaume de Rocabruna, Berenguer Desvall i Berenguer de Riudeperes (segle XIV).

Temes iconogràfics representats als capitells.

El claustre com a tal no té un programa iconogràfic definit. Principi de simetria. El marc escultòric marca el límit a la narració (per exemple la llebre al capitell 27)

A la galeria nord la superfície del capitell actua com a un fris continuu= Entrada de Jesús a Jerusalem.

És un claustre elaborat durant els ss XII i XIII i està elaborat per diferents tallers. Ainaud de Lassarte amb l'escut de Cardona de la representació del cavaller al capitell 51 data la galeria meridional a mitjans del sXIII.

GALERIA NORD

1. Creació d'Adam i Eva. Pecat original. Expulsió del paradís. Motius vegetals.
2. Motius vegetals. Animals alats amb el cap comú al angle.
3. Presentació de Maria al temple. Anunciació de Gabriel a Maria. Visitació de Maria a la seva cosina Elisabet. Motius vegetals.
4. Motius vegetals
5. Nativitat de Jesús. Adoració dels mags. Fugida a Egipte. Motiu ornamental.
6. Animals enfrontats amb el cap en comú a l'angle.
7. Baptisme de Jesús. Noces de Canà. Temptacions de Jesús. Motius vegetals.
8. Motius vegetals. Animals alats amb el cap comú a l'angle.
9. Els mags davant d'Herodes,. Matança dels innocents, Presentació de Jesús al temple. Motius vegetals.
10. Animals enfrontats amb el cap en comú a l'angle. Motius vegetals.
11. Entrada de Jesús a Jerusalem. Motius vegetals.
12. Animals fantàstics enfrontats amb el cap comú a l'angle. Motius vegetals.
13. Sant Sopar. Jesús renta els peus als deixebles. Motius vegetals.
14. Motius ornamentals amb fulles i caps.
15. Motius vegetals. Prendiment de Jesús i bes de Judes. Flagel·lació. Crucifixió de Jesús. Motius vegetals.

GALERIA DE PONENT

16. Motiu ornamental amb tiges i màscares. Motius vegetals.
17. Pensament d'una ànima. Motius vegetals.
18. Animals amb el cap en comú a l'angle. Motius vegetals.
19. Motiu ornamental. Palmetes i un cap central.
20. Motiu ornamental. Palmetes i un cap central.
21. Animals alats amb el cap comú a l'angle. Motiu ornamental.
22. Animals alats amb el cap comú a l'angle. Motiu ornamental.

23. Personatges entre animals. Motius vegetals.
24. Personatges entre animals. Motius vegetals.
25. Palmetes i un cap central. Motius vegetals.
26. Motius vegetals amb cares sota els daus d'un angle.
27. Escena de cacera amb el falcó. Animals fantàstics. Cacera i matança del senglar. Motius vegetals.
28. Montstres animals alats. Motius vegetals.
29. Motius vegetals i dos diables.
30. Motiu abstracte amb vegetals. Motius vegetals.
31. Palmetes i un cap central. Motius vegetals.
32. Palmetes i un cap central. Motius vegetals.
33. Dos diables. Combat d'un guerrer amb una fera. Animals fantàstics enfrontats. Motius vegetals.
34. Dos homes amb un ase. Dues sirenes toquen olifants. Dues aus d'esquena i amb els caps juxtaposats. Creu.
35. Motius vegetals.
36. Motius vegetals

GALERIA SUD

37. Cinta perlejada i motiu vegetal.
38. Cinta perlejada i motiu vegetal.
39. Abat o bisbe entre el diaca i el sots-diaca. Un dona entre un soldat i un saig. Dos personatges un d'ells sostenint una llebre. Cercles concèntrics.
40. Dues anelles entrecruades entre motius vegetals. Motius vegetals.
41. Tema inferior i animals, o creu, o motiu floral.
42. Sanefa i motiu quadrifoliat. Cercle amb un gall. Cercle amb un lleó rampant.
43. Cinta perlejada i motiu vegetal. Cinta que envolta un petit cercle.
44. Cercle amb motiu floral inscrit. Motius vegetals,
45. Cintes entrellaçades i motius vegetals a l'angle. Cercles concèntrics.
46. Cintes entrellaçades i motius vegetals a l'angle. Cercles concèntrics.
47. Cinta que envolta un petit cercle. Faixa entrellaçada i motius vegetals.
48. Faixa entrellaçada i motius vegetals. Cinta que envolta un petit cercle.
49. Motius vegetals. Banda decorada envolta un cercle amb una ovella atacada per una au de presa. Banda decorada envolta un cercle amb una creu inscrita.
50. Motius vegetals. Faixa decorada envolta un cercle amb un motiu floral inscrit. Faixa decorada envolta un cercle amb una creu inscrita.
51. Faixa decorada envolta un medalló amb un cavaller muntat a cavall. Faixa decorada envolta un medalló amb un gos inscrit. Faixa decorada envolta un medalló amb un àngel inscrit. Nervis concèntrics..
52. Faixa amb tres nervis envolta un medalló amb un estel inscrit. Id. amb un cèrvol. Id amb unes anelles encreuades. Motiu vegetal.
53. Palmeta inscrita en un galó perlejat. Motius vegetals.
54. Palmeta inscrita en un galó perlejat. Motius vegetals.

GALERIA DE LLEVANT

55. Noia entre dues palemtes derivades en caps de llebrer. Palmetes.
56. Noia entre dues palemtes derivades en caps de llebrer. Palmetes.
57. Dos anyells dreçats es donen l'esquena. Guerrer atacant una fera. Noia pentinant-se. Dos enamorats. Motius vegetals.
58. Motius vegetals.
59. Motius vegetals. Bou tocant un rabell. Dues aus amb un arbre entremig.
60. Animals encarats amb el cap a l'angle. Dos personatges amb les batolles baten una garba. Ocells simètrics al costat d'un arbre. Motiu vegetal.
61. Motius vegetals. Esposalles d'una parella. Personatge tocant el rabell i dona que balla amb uns cròtals.
62. Motiu abstracte amb elements vegetals. Dos monstres alats encarats amb un bàcul enmig. Dos animals amb el cap girat vers el centre. Motius vegetals.
63. Palmeta inscrita en un galó perlejat.
64. Palmeta inscrita en un galó perlejat.
65. Pantocràtor envoltat del tetramorf. Anunciació de Gabriel a Maria. Tija i dos rinxols.
66. Nervi en espiral. Àguila amb les ales esteses. Filigrana amb fulles.
67. Palmetes
68. Palmetes
69. Fulles i palmetes i cares als angles superiors.
70. Dos pisos de fulles d'acant. Cares sota els daus.
71. Dos lleons encarats i dreçats. Flor de lis.
72. Dos lleons amb el cap comú sota un dau d'angle; sota el dau Una cara de la qual surt un motiu floral acabat en un cap de bèstia. Motiu abstracte amb nervis i perles.

Capitells.

ALA NORD

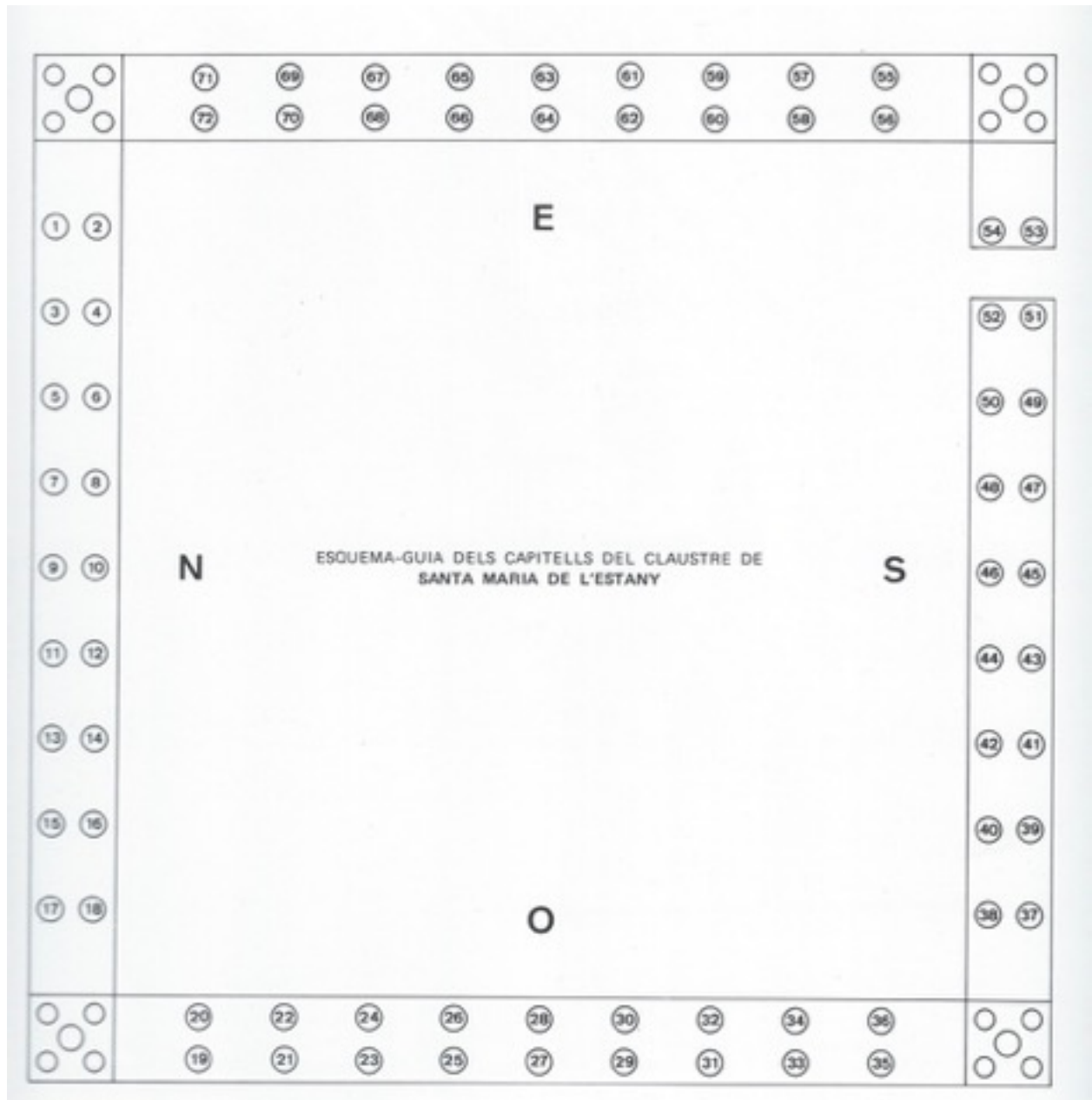
Capitell número 1. Les tres cares del primer capitell estan reservades a episodis del Gènesi.

Creació d'Adam i Eva. Déu abraça a Adam nu a qui ha donat vida. Al centre de l'escena déu modela el cos nu d'Eva. Mentre Adam dorm.

El pecat original, en tres moments el primer quan la serp es cargola en l'arbre i oferint la fruita a Eva, i aquesta agafa la poma i la ofereix a Adam. Els dos personatges, després d'haver pecat se senten nus i es cobreixen amb la fulla de figuera.

La conseqüència: El càstig del treball. Adam treballa la terra i Eva amb un fus de filar.

Capitell número 3. Presentació de Maria al temple (Apòcrifs) acompanyada per Anna i un personatge masculí. En el primer Maria és acompanyada per unes

dones hebrees. El personatge probablement sigui Zacaries. Anunciació i encarnació. Àngel i Maria i el cantir que sosté ella a la mà esquerra i pel colom de l'Esperit que es posa amb les ales desplegades damunt de la seva espatlla a fi que amb el seu bec pugui transmetre la paraula del senyor. Visitació de Maria a Isabel (cosina embarçada de Joan Bta.), s'hi pot veure que les dues estan embrassades.

Decoració vegetal.

Capitell número 4. Nativitat al mode Bizantí. Maria reclinada al llit, la postura del seu braç és inusual al romànic= Virginitat de Maria per l'absència de perteres.

In partu et post partum. Josep als peus i l'infant a l'altar. Banda en forma de zigzag com a cordill umbilical que demostra la concepció divina del fill.

Capitell número 5. Epifania. Marededéu com a *Maiestas Mariae*. Mitjancera de déu amb els homes. Representació de la ciutat de Jerusalem. La muralla del cel com a unió de la muralla de la Jerusalem celestial.

Fugida a Egipte. El detall menys habitual d'aquesta imatge, és que Maria alleta el seu fill. Relació "amorosa" de mare i fill és molt inusual al Romànic.

Capitell número 7. Escenes de la vida pública de Jesús. La purificació de les aigües del Jordà i la teofania (davallament de l'Esperit Sant) L'Àngel cobreix les seves mans en senyal de respecte= segons la manera oriental. Joan no té l'actitud de batejar, sinó que té les mans juntes, en actitud de pregària. És, per tant, just el moment previ al baptisme.

Les Noces de Canà és el primer miracle de Jesús (convertí l'aigua en vi en unes noces)

Temptacions: Jesús refusa amb la mà dreta la pedra que li ofereix el diable i amb l'esquerra aguanta el llibre de la saviesa. A la se esquerra hi ha la representació d'una criatura celestial, possible representació de l'esperit de Déu. El fet que sigui entre núvols la fa excepcional.

Capitell número 9: Passatges de la infantesa de Jesús. Visita dels reis mags a Herodes (els reis pregunten on ha de nèixer el fill de Déu) Cal destacar-ne el lleó que té Herodes sota el seu sicial, signe de sobirania.

Matança dels innocents: Una dona amb els pits descoberts és flanquejada per dos saigs que degollen els infants. Raquel com a prefiguració del plany de les mares de Betlem per la mort dels seus fills.

Presentació de Jesús al temple. Dues escenes representades en el mateix espai. La purificació de la Verge Maria (Festa de la candelera, la mare que ha donat a llum era impura. Als 40 dies havia de fer ofrena al Temple) Josep du les guatlles i els colomins. La presentació del primogènit. Rep el nen probablement Simeó. L'infant surt representat damunt de l'altar.

Capitell número 11: Vida de Jesús. Entrada de Jesús a Jerusalem. Processó de deixebles amb la plarmera.

Capitell número 13: Cicle de la Passió. Sant Sopar. Peixos com a símbol cristològic és una al·legoria a l'eucaristia (commemoració del Sant Sopar), i a través d'això la resurrecció per l'apòstol Lluc el peix és l'aliment de Crist resucitat.

Lavatori de Peus. Qui aixeca la massa representa la traïció de Judes. N'hi ha un d'entre nosaltres que no està net.

Capitell número 15: Prendiment i bes de Judes més flagelació: Crist lligat a la columna és una al·legoria de la fortalesa divina i de l'abre de la vida, que és el centre que condueix al cel. Sacrifici de crist= Crucifixió =Redempció dels homes. A la representació de la crucifixió hi surten representats Jesucris, Longí, Maria i Joan. Pesatge de les ànimes o psicostàsi: D'origen en l'art funerari egipci via les pintures coptes.

ALA OEST

Capitells 27, 28, 29 i 30: 27 Falconer dret, barret, túnica curta i atia amb un bastó un gos. Persegueixen una llebre. Al costat oposat l'home mata un porc. I al seu costat el senglar penjat com la darrera etapa de la matança.

Falconer és el cavaller cristià victoriós que amb la fe triomfa damunt el món. El falcó com a signe de superioritat de victòria d'ascensió. L'au que triomfa sobre les llebres malignes.

Cavaller lluita contra el senglar = lluita contra el mal.

Capitell 33: Lluita entre el bé i el mal. Cavaller amb cota de malla i escut contra el món diabòlic.

Capitell 34: Dues sirenes fan sonar olifants. Les sirenes són la representació del vici de l'avarícia.

ALA SUD

Capitells on s'intenta fer desaparèixer les arestes i crear volums més arrodonits.

Capitell 39: Benedicció un bisbe, amb un salpesser (branques per beneir) diaca amb estola creuada que aguanta el bàcul. Sots diaca el ceptre (vareta de l'autoritat). Dona alçant una palmera martirial i un saig li agafa els cabells i amb l'altra mà du un fuet disposat a pegar-la. Dos personatges duen una llebre.

Capitell 41: Cèrvol representa les ànimes que hi ha al paradís i gaudeixen de la presència de Déu.

Capitell 42: Gall com a símbol de crist. Gall com a símbol solar = Resurrecció.

Capitells 43 i 44: Han volgut associar les peres amb la família Riudeperes= Bernat l'Abat que morí al 1329. (Es pot observar que al sarcòfag hi ha la representació de les peres, però només n'hi ha tres) No és gaire convincent aquesta teoria sobretot per la datació de la galeria.

Capitell 51: Àngel amb el llibre tancat i segellat. L'Àngel amb el llibre dels 7 segells de l'Apocalipsi. Cavaller muntant a cavall amb l'escut d'armes de Cardona.

GALERIA EST

Capitells 55 i 56: Dona amb palmetes que es converteixen en llebrers= L'home empresonat.

Capitell 57: Dona pentinant-se que espera l'arribada del seu enamorat. A mà dreta s'abracen.

Capitell 59: Animal músic bou tocant un rabell (instrument de corda) amb un personatge que representa el vici i la mandra.

Capitell 60: Dos paons reials mirant de manera oposada. Immortalitat es pot referir als que baten el blat.

Capitell 61: Parella de prometatge. L'home toca el rabell i la dona els cròtals (instrument de percussió)

Capitell 62: Sirenes, ocell amb còfia fent guàrdia a l'abre del paradís.

Capitell 65: Visió apocalíptica de la Maiestas domini assegut damunt d'un soli zoomòrfic. Angles 4 símbols evangelistes. També una anunciació. Maria com a serventa humil.